لەقینی بەردەکان” و شکانی دڵەکان.. نووسینی: دلێر کەریم

خوێندنەوەیەك بۆ ڕۆمانی “لەقینی بەردەکان”ی سەلام عومەر

ئەدەب بەشێوەیەکی گشتی و ڕۆمان بەتایبەتی ئەرکێتی دەستمان بگرێت و بمانخاتە بەردەم دەیان تێفکرین و بەدواداچوون و ڕامان، ئەگەر وانەبێت واتا نەیتوانیوە جێگەی خۆی بکاتەوە و نووسەری بەرھەمکە تەنها نووسیویەتی و وەك ئەو سەدان بەرھەمەی تر کە پێشتر ھەبوون، تەنها کاتییان پێوە بەھەدەردراوە و بوونەتە بەرھەم نەك زادەی بیرکردنەوەی قووڵبن. دواجاریش کە دەبنە بەرھەم و ناودەنرێن بە کتێب تەنها قەبارەیەکیان ھەیە و لە ڕووی فیزیکییەوە شوێنێك دەگرن لەسەر کتێبخانەکان و نابنە بەرھەمێك کە شوێن لە دڵ و دەروون و زاکیرەمان بگرن. لەڕاستیدا بەرھەمە باشەکان شوێنیان دڵ و دەروونی خوێنەرانە نەك ڕەفەی کتێبخانەکان، بەرھەمی ئەدەبی گرنگ وەرگرتنی ژمارەی سپاردنەکەی نییە ھێندە گرنگە ڕەزامەندی خوێنەرانی بەرھەمان وەرگرێت.

“لەقینی بەردەکان” بەرھەمێکی ئەدەبی ساڵی 2020 کە لەگەڵ خوێندنەوەیدا دەستی گرتم و بردمییەوە بۆ ڕۆژانی خوێندنی زانکۆ، ھەموو یادەوەرییە تاڵ و شیرینییەکانی بۆم گێڕاندەوە، ڕەنگە خوێندنەوەی ئەو ڕۆمانە نەبایە زاتی ئەوەی نەکردایە یادەوەرییەکانم وەك پەڕەی ڕۆمانەکە یەك یەك ھەڵدەمەوە.
جوگرافیایی ڕۆمانەکە ھەندێك دیمەنی ھەولێر و ھەندێکی قەڵادزێیە، مێژووەکەی دەگەڕێتەوە ساڵانی پێشتر کە ھێشتا مۆبایل نەبوو، خۆشەویستی ڕاستەقینە خۆی لە چرپە و نامەی دەستنووس دەبینییەوە. ناونیشانی ڕۆمانەکە ” لەقینی بەردەکان”، بۆ منی گەرمیانی لەسەرەتاوە واتێگەشتم لە قین واتا لە ڕقی بەردەکانە، تا وردە وردلەگەڵ ڕۆچوونم بە نێویدا تێگەشم جووڵە و لەقین یان لە رینەوەی بەردەکانە.
سەرەتای ڕۆمانەکە وەسفێکی چیایی سەفینە و کورتە مێژوویەکی لە خەباتی کوردایەتی دەگێڕێتەوە و دەڵێت :

“سەفین بەقەت ژمارەی تاشە بەردەکانی تۆپ و گوللەی بەسەردا باریوە کەچی ھەر لەجێی خۆی وەستاوە و نەلەقیوە”، چیرۆکەکە باس لە خۆشەویستی ڕاستەقینەی نێوان مرۆڤەکان دەکات کە نوسەر لەناوەڕاستی

چیرۆكەكەوە بە شێوەی “فیدباك” دەمانگ□□ن□تەوە بۆ سەرەتای ڕوودا□كان و دواتر لەو شوێنەی ناو□است دەستپێدەكاتەوە تا كۆتایی دیمەنی ڕوودا□وك□ دەمانبات، بەگشتی دیمەنەكانی خەمناكن و ڕەنگە نووسەر بە مەبەست ویستبێتی پێمان بڵێت : قەدەری سیاسی و خۆشەویستی و هەموو كارێك لەم نیشتیمانەدا هەر خەمناكە.
قوتابیانی بەشی زانستی جیلۆجی ” زەوینا سی” هەولێر لە چیایی سەفین دەبن بۆ توێژینەوە، دواتر “بەردێك” دەلەقێت و دەخزێت و ئەویش دەبێتە هۆكاری تەقینەوەی كانییەك و بەردەكان هەڵدەتەكێنێ. چیرۆكی ئەو تەقینەوەییە هەموو كوردستان دەگرێتەوە. لەكاتی كەوتنی یەكێك لەتاوێرەكان بەسەر قوتابییەكی جیلۆجی بەناوی “ڕزگار ” گیان لەدەستدەدات.
لەم نێوەندەوە نوسەر دەمانباتەوە سەرەتایی ڕوودا□كان، ڕزگار لە زێدی خۆی قەڵادزێ، بەچەند ساڵێك پێش هاتنە زانكۆی لە هەولێر عاشقی كچێك دەبێت بە نێوی “نازدار”، بەڵام مردنی ڕزگار بە بەردی چیایی سەفین دەبێتە زیندووكەرەوەی چیرۆكی مردنی نازداری خۆشەویستی لەكاتی یاریدا بەردی دەستی منداڵێك بەریدەكەوێت و دەیكوژێت، ئەوە وادەكات هەمووان وەك شەیتانێك لەبەر بڕوانن و پێناسە و چیرۆكی سەیر سەیر بەناوی شوومی بەردەوە بگێڕنەوە، نوسەر بەناوی بەردتاشێكەوە پێمان دەڵێت:

باشە قوڕمساغێك بەكەریەتی بەرد بەكاردێنێ و خەڵكی پێدەكوژێ بەرد خەتای چییە و چیبكا؟
هاوڕێیەكی ڕزگار بەناوی قەندیل كە ئاگاداری چیرۆكی خۆشەویستیەكەی ڕزگار و نازدارە زیاتر لەهەمووان نیگەرانی مردنی ڕزگارە و دەبێتە بكەرێكی كارای ڕوودا□كانی دوای لەقینی بەردەكان.
قەندیل دوای مردنی ڕزگار ڕاپۆرتێكی دەخوێنێتەوە كە لە چیایی سەری ڕەش ئامادەی كردووە، دەبینێ لە كۆتایدا **نوسراوە :**
ئێمە نامێنین بەڵام بەرد هەر دەمێنێ .
لێرەوە قەندیل كە هاوڕێی گیانی بە گیانی ڕزگار دەبێت و خەڵكی هەمان زێدن كە قەڵادزێیە، لەگەڵ وەلی كە كوڕێكی هەولێریە و پێكەوە سیانەیەكی گونجاون و تێكەڵاوی خێزانیان دەبێت، دوای مردنی ڕزگار بەبەرد و زانینی چیرۆكی مردنی نازداریش بە بەرد، بیر لەوە دەكاتەوە چیرۆكێك بنووسێت بەناوی لەقینی بەردەكان.
چیرۆكی مردنی نازدار بە بەرد هێندە بۆ ڕزگار كاریگەر دەبێت كە زۆرجاران دەچێتە سەر گۆڕەكەی و دەگرێت، دایكی كچەكە و دولبەری خوشكی دەیبینن و تێدەگەن كە ئەم كوڕە خۆشەویستی كچەكەیان بووە، دواتر كە تاریك دادێت و هەردوو خێزانەكە بە شوێن ئەندامانی

خێزانەكەى خۆيان□دا دەچن و دەبينن لە سەر گۆڕى نازدار بووراونەتەوە.
ئەم ڕووداوە خێزان□ك□ان دەخاتە بەردەم ل□ك□دانەوە و تێڕامانێكى زۆر، نوسەر دەيەوێت بڵێ كۆمەڵگاى كوردى كۆمەڵگايەكە بەوردى دەچنە بنچينەى ڕووداوەكان و هەموو هەنگاوێك باجێكى قورسى هەيە.
شەوێك ڕزگار خەون دەبينێت بە نازدارەوە، كورتەى خەونەكەش ئەوەيە نازدار گۆڕەكەى و چواردەورى گۆڕەكەى ئاودەدات و خەريكى چاندنى گوڵە. دواتر ڕوون دەبێتەوە كە چارەنووسى مردنى هەردووكيان بەردە و زۆرى پێناچێت ل□ تەنيش گۆڕى نازدار گۆرێك دەكەن و ڕزگارى تێدا دەنێژن.

دواى مردنى نازدار، ڕزگار و قەنديل زياتر هۆگرى يەكدەبن و بەبێ يەك هەڵناكەن. هەردووكيان لاى باوكى ڕزگار كە ناوى ئەخەى بۆياغچييە دەستدەكەنە كار و ئاشناى ئيشەكەيان دەبن.
دواتر گۆڕى نازدار لەسەر داواى باوكى نازدار هەڵدەگرن، باوكى ڕزگاريش ئامۆژگارييان دەكات بۆ ئەوەى پارەى ئەوكارە وەرنەگرن، ديارە لە كوردستاندا ئەو تێكەڵاوى هۆگرييەى لەنێوان گوندەكاندا هەيە وەك شارەكان كاڵ نەبووەتەوە و هاوخەمى بوون گەشتووەتە دوا پلەى خۆى.
نورى ددانسازى باوكى نازدار پێدانى ڕۆڵێكى تێگەيشتووانەيە بە مرۆڤێك كە ڕێز لە دوو گەنج دەگرێت و بە كوڕى خۆيان ئەژماردەكات لە كاتێكدا دەزانێت يەكێكيان شەيداى كچە جوانەمەرگەكەى بووە، بەڵام ئەوەى لاى منى خوێنەر سەرنج بوو چۆن دەبێت د□بي□ك ه□ بێت بە قەبارەى شارۆچكەيەك كە دوكانى بۆياغچى و ددانسازيشى تێدا بێت؟ ئەمە لە زێدى منى خوێنەر كە گەرميانە ئەستەمە، بەڵام بۆ زێدى نوسەر ئەوە يان هەڵەيەك هەيە لە بابەتەكەدا يان ئاساييە و لەوێ بوونى هەيە.

يەكێك لە ديمەنە نايابەكانى ئەم ڕۆمانە باسكردنە لە لالى گەنجە جوان و تەسجيل بەدەستە مەستەكەى ئێوارانى دێ، كە گۆرانى هونەرمەند حەمەجەزا و شيعرەكانى پەشێو لێدەدات و دەڵێ :
نامەكانت يەكيەك ماون …
ڕزگار و قەنديل ئێوارەيەكى خۆش لەگەڵ لالى بەسەر دەبەن، لێرەدا نوسەر پێماندەڵێت ئەوە مەست و عاشقەكانن قەدرى مرۆڤەكانى هاوتاى خۆيان دەگرن و لە برينەكانيان دەك□□ن□وە تێدەگەن، كاتێك ڕزگار دەستدەكات بە گريان لالى پێى د□□□□ت ئەوگەنجە عاشقە ئەگينا مرۆڤەكان بە ئاسانى دەستناكەن بەگريان.

لە دانیشتنەکانی مەستەکاندا زۆرترین ڕاستی دەوترێن، بۆیە دەزانن لالی بەم هۆگربوونەی بە حەمەجەزا و عارەق خواردنەوە بەهەکار نییە بۆیە پرسیاری لێدەکەن ئەتۆ بە ژیانت وا بەسەر دەبەیت؟
لالی دەستدەکات بەگێڕانەوەی ئەوەی یەك ساڵان بووە باوکی مردووە و دایکی بەخێوی کردووە، دواتر خاڵ و مامەکانی هاوکارییان دەکەن، لە پۆلی سێی ناوەندی عاشقی کچێك دەبێت کە باوکی کچەکە بەعسی دەبێت.
بەعسی بوون دەبێتە هۆکاری نەهامەتییەکانی لالی و دایکی لەنەخۆشخانە دەمرێت و خاڵ و مامەکانی ڕازی نابن لالی کچە بەعسییەك بهێنێت. جارێکیتر جەنگی نێوان خۆشەویستی و نەیارەکانی دەستپێدەکات و لالی دۆڕێ ئەو کچە و خانەوادەکەی ڕێگری لێدەکەن، بەهۆی مردنی دایکی و دابڕان لە خوێندن و پشتکردنە خاڵە و مامەکانی پەیمانگای لێکیسدەچێت و دەبێتە مەستێکی نمرە یەك و خۆشەویست و ڕەمزی عاشقانی ناوچەکە، باوکی کچەش کچەکەی دەداتە برازایەکی و خاڵی لالیش دەبێتە پێشمەرگە و ڕوودەکاتە شاخ. بەڵام جارێکیتر نوسەر لێرەدا ناوی لالی دەگۆڕێتەوە بە وەلی کە کەسایەتییەکی ترە و جارێك ڕۆڵی پێنەدراوە لەم حیکایەتەدا.
دولبەری خوشکی نازدار کە ئاگاداری خۆشەویستی نێوان ڕزگار و نازدارە و هەموو نامەتایبەتەکانی خوشکەکەی لایەتی، لەگەڵ نامەیەکی خۆیدا ئەیداتەوە دەستی ڕزگار، باسی ورد و درشتی پەیوەندییەکەیان و ئەو هەستانەی تێدایە کە دوای مردنی نازدار لە کەلڵەی ئەمیشی داون. دواتر ڕزگار چاوی دەچێتە سەر یەکەم نامەی خۆشەویستی خۆی کە بە نازدار نوسیبووی.
نوسەر دەیەوێت بڵێت هەموو فەلسەفەکان کە باس لە یەك تیری عەشق دەکەن و دەڕۆن ئەوانەی یەکەم کەسن دەچنەوە دەڵوە لەخەڵا نەهاتوون. دەکرێ مرۆڤێك چەندجارێك عاشق بێت بەڵام هەرگیز ناتوانێت سەرەتاکانی لەبیربچێت، برینەکانی هەموو عەشقەکان وەك یەك نین، هەندێکیان بە زەردەخەنەیەك ساڕێژ دەبن و هەندێکیان قەت ساڕێژ نابێت.
ناوی هەردوو قوتابی ڕزگار و قەندیل لە هەولێر دەردەچێت و دەبنە دوو قوتابی ژیر و زیرەکی بەشی جیلۆجی، نوسەر زۆر شارەزایانە وەسفێکی گەران ئاسایی هەولێر و قەڵای هەولێرمان بۆ دەکات، نەك بە منی قوتابی زانکۆی سەڵاحەدین، بگرە بە کەسێکی نەشارەزای ئەو جوگرافیاش گەنجینەیەکی پڕ زانیاری و لەزەت بەخشە. لەگەڵ خوێندنەوەی ڕۆمانەکەدا، ساتێك بە ڕووداوەکان دڵتەنگ دەبووم و ساتێ دیمەنەکانی هەولێر لەکاتی یەکەم ساڵی زانکۆم دەهاتە پێشچاو کە خۆم و هاوڕێکانم لێدەبوونە ڕزگار و قەندیل.
لەهەولێر ڕزگار و قەندیل چیدی بەتەنیا نامێننەوە و هاوڕێیەکی

تریان بە پەیدا دەبێت بەناوی وەلی، وەلی لەهەمان بەشە لەگەڵیان بەڵام لەبەشی ناوخۆیی نییە و دانیشتووی هەولێرە، جارێکیتر چیرۆکەکان بچڕیەك بەیان دەکرێن و دەگێڕرێنەوە، لە مەستبووندا ڕاستییەکان باسدەکرێن و لە خەم و ئازارەکانی خۆیاندا وێنای یەکتر دەکرێن، وەك هێمنی شاعیر دەفەرمووێت : لێی حەرام بێت ئەو کەسەی دەردی کەمە.
تائێرە ڕووداوەکان دێن، دواتر سەرداوی ڕووداوەکان دەبێتە حیکایەتی دوای ڕێکەوتی ڕووداوەکان، چونکە نوسەر ئەم ڕووداوانەی لەدوای کەوتنی بەردەکان گێڕایەوە، لەبەوە جارێکیتر دوای چنینی بەشی یەکەمی تابلۆکە دێتە سەر چنین و نەخشگردنی بەشی دوای لەقینی بەردەکان و مردنی ڕزگار.

دیمەنەکان وەها دەستپێدەکەن:
دوای مردنی ڕزگار گۆڕستانەکە زیاتر قەرەباڵەخ بوو، جاران یەك خێزان بچووبایەنە سەر گۆڕی نازدار ئێستا خێزانی ڕزگاریش بە ڕێگای گۆڕستانەوە بوون، چیرۆکی دوو عاشق کە تەنها شەش مانگ یەکیان خۆشویست و نێوان مردنیان تەنها ساڵێك بوو، هۆکاری هەردوو مردنیش بەرد بوو، بووبوونە وێردی سەر زمان و باسدەکران.

ئەم چیرۆکە نزیکە لە چیرۆکی فاتیلەی مەهاباد قەرەداغییەوە کە باس لە خۆشەویستی نێوان پێشمەرگەی قارەمان دکتۆر ئاتیلە و فاتیمەی کچە شێخ دەکات، دەڵێت لە دوای لە دەساڵ دکتۆر ئاتیلە لە پاڵ هەمان ئەو تاوێرە بەردەدا شەهید دەبێت کە براکەی پێش دە ساڵ لەوێدا شەهید دەبێت، ئەوەی فاتیلە ڕاستییە و ڕوویداوە و نوسەر نووسیەتیەوە، بەڵام ڕووداوەکانی نێو لەقینی بەردەکان چیرۆکن و زادەی خەیاڵی نووسەرن.
دوای مردنی ڕزگار قەندیل تەنها دەبێت و تەنها وەلی هاوڕێی دەبێتە خەمڕەوێنی، لەولاشەوە دولبەر کە خوشکەکەی و ڕزگاری دەزگیرانی خوشکی بەستیان لێ بڕیبوو، تەنها مابووەوە.
قەندیل جارێك لە سینەما فیلمی هیندی بینیبوو بەناوی “شوعلە”کە باس لەدوو هاوڕێی زۆر نزیك دەکات، بڕیار دەدەن بە هەموو ڕووداوێکی نەخوازراو یەکێکیان بچێت، بۆ ئەو مەبەستەش شێر و خەت دەکەن و یەکێك لەکەسەکان بەردەوام مل بەمەترسییەکانەوە دەنێت و خۆی ڕووبەڕوویان دەبێتەوە. لە یەکێك لەشەڕەکاندا دەکوژرێت، کاتێك هاوڕێکەی بەمردووی لەباوەشی دەنێت و دەستی دەکرێتەوە دەبینێ پارەی دەستی هاوڕێکەی کە هەمیشە شێر و خەتی پێدەکرد هەردوو دیووی شێر دەبێت، لەوە تێدەگات بۆ هەمیشە برادەرەکەی شێری هەڵبژاردووە.

تێدەگات ئەو چی برادەرێکی دڵسۆزی لەدەستداوە، قەندیلیش بە مردنی ڕزگار بیر لەو دیمەنانە دەکاتەوە و دەچێتە دەرەوەی سینەما و وەلیش بەدوایدا، ئیتر جارێکیتر ناچنەوە سینەما و کۆتایی هەفتەکان دەگەڕێنەوە قەڵادزێ و سەر لە گۆڕێ هاوڕێکەیان و عاشقەکەی دەدەن.

لە چەند دیمەنێکی نێوان دولبەر و وەلی و قەندیل و سەرنج خستنە سەر کراسە خوێناوییەکەی ڕزگار چەند جارێك بەهەڵە ناوی ڕزگار دێتە بەرباسان، کە نەدەبوو ڕومانێکی بەو شێوەیە ئەوەی تێدابووایە.
هەردوو هاوڕێ دەیانەوێ کۆی یادەوەرییەکانی ڕزگار ببەنەوە بۆ زێدی خۆی و دەست بەژیان بکەنەوە، نوسەر جاریکیتر لە گێڕانەوەکانیدا ڕۆڵدەداتە هونەرمەندەکان و پارچەیەك لە نەغمەکانی حەسەن سیساوەیی دەکاتە هەوێنی گەڕانەوەیان.
دوای تەواوکردنی خوێندن قەندیل داوای دولبەر دەکات و دەبێتە هاوسەری، شایی و ڕەشبەڵەك دەگڕێتەوە ئەو زێدەی دەمێك ساڵە لێی تۆراوە، گەرچی کۆی ڕۆمانەکە ترازیدییە و لەم نێوەندەدا هەندێك خۆی ڕادەپسکێنێ تا خەمەکان بڕەوێنێتەوە، بەڵام لەم نێوەندەدا وەك ئەوەی قەدەری مرۆڤەکان هەمووی وا بێت بە بەرد بمرن، بەردێك بەردەبێتەوە و مێرد منداڵێك دەکوژێت، ئەویش هەمان ئەو منداڵە دەبێت کە چەند ساڵێك بەردی هاوێشت و نازداری جوانەمرگ کرد.
لەکۆتایدا وێڕای هەموو سەرنجەکانم، دەستخۆشی لە سەلام عومەری نوسەری ڕۆمانی لەقینی بەردەکان دەکەم، کە لە زۆر وێستگەی ڕۆمانەکەدا خۆمم تێدا بینییەوە، لە زۆر دیمەنی گەڕانەوەی وەلی و قەندیل بە کێوی هەیبەسوڵتاندا ئەو ڕۆژانەم هاتنەوە یاد ئێمەش لە زانکۆ دەگەڕاینەوە، بەڵام بۆ قەڵادزە نا، بۆ گەرمیان.
بۆم دەرکەوت هەڵەین تەنها چەند کەسێک بەڕۆمان نووس بزانین، دەکرێ بەرهەمەکان بخوێندرێنەوە تا بزانین چی نوسراوە، لەقینی بەردەکان لە سەرەتاوە تا کۆتای بۆمن گرنگ بوو، دڵم لەگەڵ لەقینی بەردەکاندا دەلەقی و لەسەر گۆڕەکان فرمێسکم دەڕشت،
بیرم دێتەوە بە گەڕەکەکانی هەولێردا گوزەرمان دەکرد و لە دیمەن و دارو درەختەکانی ڕادەماین، بیری زێدی خۆمانمان دەکرد و بە فرمێسکەکانمان نامەمان بۆ ماڵەوە دەنووسییەوە، ئەوەی هەبوو هەمان ئەوەی نێو ڕۆمانەکە بوو، بەهیوای بەرهەمی جوانتر.